

764

کنگرهء بین المللی مارکس

پیشگفتار ؛ برآمدهء کنگره ؛ مصاحبهء "لوموند" با ژاک بیده : مارکسیسم در انتقاد از خود ، باید تا مارکس پیش رود ،

ویژهء کنگرهء بین المللی مارکس (۱۹۹۵)

برگرفته از انتشارات اکتوئل مارکس

ترجمهء جمعی

جلد اول

xalvat.com

با همکاری نشریهء فرانسوی اکتوئل مارکس

به اهتمام ویراستاری تراب حق شناس و حبیب ساعی

چاپ اول: مهر ۱۳۷۵ - اکتبر ۱۹۹۶

چاپ دوم: شهریور ۱۳۷۷ - سپتامبر ۱۹۹۸

تیراژ ۵۰۰ نسخه

xalvat.com

بها: معادل ۱۵ مارک آلمان، ۵۰ فرانک فرانسه یا ۱۰ دلار آمریکا + هزینه پست،

انتشارات اندیشه و پیکار

ANDEESHEH va PEYKAR PUBLICATIONS

Postfach 600132

60331 Frankfurt

Germany

فهرست

- پیشگفتار و سپاسگزاری ۵
- برنامه کنگره بین المللی مارکس ۹
- فهرست سخنرانی ها و سخنرانان ۱۱
- مصاحبه لوموند با ژاک بیده [به مناسبت برگزاری کنگره] ۲۳

* مارکسیسم از قرن گذشته تا کنون

- انقلاب و دموکراسی در اندیشه سیاسی مارکس و انگلس

- از ژاک تکسیه ترجمه تراب حق شناس ۲۱

xalvat.com

* جهانی شدن سرمایه داری

- جهانی شدن سرمایه داری در بوته آزمایش

- از نیوید هاروی ترجمه تقی مقدم ۷۳

- در مصاف با جهانی شدن

- از سمیر امین ترجمه پرویز شاهین فر ۹۵

- پنج تز در باره مارکسیسم واقعاً موجود

- از فردریک جیمسون ترجمه کورش کاویانی ۱۰۳

- فقر ملت ها، ارزش اضافی نسبی، تغییرات فنی و انباشت در حال حاضر

- از آلن فریمن ترجمه تقی مقدم ۱۱۵

* سرمایه داری، طبیعت و فرهنگ

- اکولوژی سیاسی و آینده مارکسیسم

- از آلن لی پی یتز ترجمه لادن قائم مقام ۱۴۳

- دیالکتیک مارکسیستی پیشرفت و دایکونونی جنبش های اجتماعی
از میکائیل لووی ترجمهء تراب حق شناس ۱۶۹

* مبارزات جدید طبقاتی

- ملاحظاتى در بارهء مبارزهء طبقاتى
از ژاک کرگوات ترجمهء بهزاد مشیرى ۱۸۷

* چه بدیلی برای سرمایه داری؟

- سرمایه داری پس از کمونیسم
از پری آندرسون ترجمهء حبیب ساعى ۲۰۵
- سوسیالیسمی برای فردا
از تونی آندره آنى ترجمهء فرزاد سرمدى ۲۱۵
- پشت سر گذاردن سرمایه داری و مسألهء کمونیسم
از لوسین سو ترجمهء ویدا حاجبى تبریزی ۲۳۵
- سوسیالیسم
از ژاک بیده ترجمهء کورش کاویانی ۲۴۵

* و نو مقالهء زیر از دیگر مجموعه اسناد کنگره

- مسألهء اخلاق در مارکسیسم
از ایون کی نیو ترجمهء کورش کاویانی ۲۸۳
- نقد مفهوم «انقلاب بورژوازی»
از فلورانس کوتیه ترجمهء حبیب ساعى ۲۹۷

* واژه نامه ۳۱۳

xalvat.com

* توضیحات ۳۲۳

کنگره بین المللی مارکس، تحت عنوان مارکسیسم پس از صد سال: کارنامه و چشم اندازها در تاریخ ۲۷ تا ۳۰ سپتامبر ۱۹۹۵، به ابتکار نشریه آکتوئل مارکس (که مدیریت آن را ژاک بیده و ژاک تکسیه به عهده دارند) در دانشگاه های پاریس - ۱ و پاریس - ۱۰، برگزار گردید.

کمیته ای متشکل از ۱۰ نشریه زیر، برنامه این کنگره را طرح ریزی کرد: Alternatives économiques (بدیل های اقتصادی)، Raison présente (عقل حاضر)، La Pensée (اندیشه)، Futur Antérieur (آینده در گذشته)، Nouvelles questions féministes (پرسش های نوین فمینیستی)، L'Homme et la Société (انسان و جامعه)، Critique communiste (نقد کمونیستی)، Ecologie politique (اکولوژی سیاسی)، Revue M (نشریه M)، Politis la Revue (مجله پولیتیس). حدود ۱۰۰ نشریه و مؤسسه آکادمیک (علمی و فرهنگی) که فهرست نام آن ها در متن اصلی آمده است از برگزاری این کنگره پشتیبانی کردند.

ژاک بیده عهده دار سازماندهی و هماهنگی در انتشار اسناد کنگره بوده و این اسناد در ۶ جلد توسط انتشارات دانشگاهی فرانسه (PUF) با عنوان های زیر منتشر شده است. جلد اول: Cent ans de marxisme: Bilan critique et prospectives (مارکسیسم پس از صد سال، کارنامه انتقادی و دورنماهای آینده): جلدهای دیگر با عناوین زیر: "Actualiser l'économie de Marx" (تطبیق اقتصاد مارکس با شرایط امروز)، "L'Ordre capitaliste" (نظم سرمایه داری)، "Utopie" (اوتوپیا)، "philosophie et politique" (فلسفه و سیاست)، و چند مقاله دیگر پیرامون مسائل «جنوب» مندرج در نشریه

Alternatives Sud (انتشارات L'Harmatan - پاریس و کانون سه قاره - در بروکسل). مجلات مختلفی نیز به ابتکار خود، به انتشار این یا آن متن دست زده اند. ترجمه برخی از مقالات نیز به ویژه به زبان های اسپانیایی، ایتالیایی، پرتغالی، چینی، آلمانی و انگلیسی در جریان است.

برگزار کنندگان کنگره، در پایان از میشل ایمبرتی، رئیس دانشگاه پاریس - ۱۰ و فرانسیس دمیه، معاون بخش تحقیقاتی به خاطر حمایت و توجهی که نسبت به کنگره ابراز داشته بودند سپاسگزاری کردند و همچنین از مؤسسه‌ای که به کنگره کمک کرده بودند یعنی مرکز ملی تحقیقات علمی (CNRS)، مؤسسه ایتالیایی مطالعات فلسفی (ناپل)، دانشگاه پاریس - ۱۰، دانشگاه پاریس - ۱، وزارت امور خارجه، شهرداری نانتر، URA 1394 در مرکز ملی تحقیقات علمی، «فلسفه سیاسی، اقتصادی و اجتماعی»، مدرسه دکترای فلسفه در دانشگاه پاریس - ۱۰، بخش فلسفه در دانشگاه پاریس - ۱۰، آزمایشگاه تحقیقات فلسفی در باره منطق های عمل (l'agir) (دانشگاه بزانسون).

salvat.com

اما در باره ترجمه فارسی: از مقالاتی که برگزیده ایم ۱۱ عنوان در جلد اول آمده و بقیه در جلدها و اسناد دیگر. کار ترجمه فارسی در اکتبر ۹۵ و بر اساس نسخه های اولیه ای از سخنرانی ها که در روزهای برگزاری کنگره در اختیار شرکت کنندگان قرار می گرفت آغاز شد. بوستانی که همکاری کرده اند پس از اطلاع از طرح ما برای ترجمه و انتشار اسناد کنگره، خود برای ترجمه پیشقدم شدند و آنچه را تعهد کرده بودند به فرجام رسانده با برخوردی صمیمانه به ما سپردند که مایه دلگرمی و شایان سپاسگزاری فراوان ماست. در اینجا همچنین از همکاری بیدریغ وید/ حاجبی تبریزی در ویراستاری باید یاد کرد که اکثر مقاله ها را با دقت و شکیبایی با متن تطبیق داد و اصلاحات متعددی مدیون اوست. از تقی مقدم نیز که به ویراستاری کمک داد ممنونیم.

کار ویراستاری بر پایه متن های تنقیح شده ای صورت گرفت که به تدریج به فرانسه آماده می شد و نشریه اکتوئل مارکس و شخص ژاک بیده با همکاری و محبتی شایسته سپاس آن ها را قبل از انتشار در اختیار ما قرار می دادند. این متن ها گاه با تغییرها و اضافاتی همراه بود که ضمن ویراستاری، به طور کامل

ترجمه شد.

هر کدام از ترجمه ها دست کم دو بار و برخی سه بار با متن تطبیق داده شده است. سبکی که مترجم برای خود برگزیده بود اگر به درستی ترجمه لطمه ای نمی زد حفظ کردید و گر نه تغییر داده شد. دشواری فهم موارد تخصصی گاه ایجاب می کرد که به یکی دو متن جداگانه از مؤلف و یا به شخص وی مراجعه شود تا موارد مبهم در حد امکان روشن گردد. برای یافتن معادل ها و یکدست کردن اصطلاحات، دقت هرچه بیشتر ضروری بود، آنهم در متن هایی که نه موضوع واحدی داشتند و نه در بیان آن ها زبان و سبک واحدی به کار رفته بود. آنچه برای ما اهمیت درجه اول داشته رساندن منظور نویسنده به فارسی ست همراه با دقت در انتخاب کلمات و توجه به تفاوت های ظریف بین دو کلمه ظاهراً «مترادف». در این ترجمه ها کوشیده ایم از هر افراط یا تفریطی که گاه در نثر برخی از مؤلفان و مترجمان دیده می شود خودداری ورزیم و مطالب حتی الامکان هرچه درست تر و ساده تر و با رعایت امانت بیشتر به نگارش در آید. با وجود این، چون مطالب غالباً تخصصی ست، مثل هر موضوع علمی و تخصصی دیگر، بدون آشنایی کافی از مقدمات لازم و همچنین بدون تأمل و غور در آن ها قابل فهم نخواهد بود. این امر بدین معنا نیست که دشواری ها همه ناشی از خود مطلب است، بلکه می تواند از ما باشد. در مواردی که دشواری ناشی از اشتباه یا خطایی در ترجمه باشد بخش ویراستاری بار مسئولیت را بر عهده می گیرد.

salvat.com

توضیحاتی در باره برخی واژه ها را مفید و گاه لازم تشخیص دادیم که به نقل از يك مأخذ یا فرهنگ قابل اتکاء در پایان کتاب آورده ایم. همچنین با اینکه در متن، در کنار اصطلاحات خاص، واژه اصلی فرانسه و... آمده بود، واژه نامه ای کوچک به کتاب افزودیم.

بجاست که در همین مقدمه از همکاری و کمک های مادی نوستانی یاد کنیم که بدون یاریشان تهیه این مجموعه امکان پذیر نبود. یعنی نوستانی که به ادامه انتشارات اندیشه و پیکار علاقه مند بوده و هستند، نوستانی از سوئد، آلمان، آمریکا، کانادا، فرانسه و جاهای دیگر... با سپاس از همه آنان و همچنین از

۷

نوستانی که ما را با برخی راهنمایی ها و تشویق معنوی و تأیید خود دلگرمی بخشیدند. ما با آغوش باز منتظر ارزیابی، انتقاد و راهنمایی آنان هستیم.

امینواریم این کام ضروری، آغازی باشد برای تقویت و بسط کارگاه بین المللی اندیشه در راه آزادی-برابری، در راه کمونیسم.

تراب حق شناس و حبیب ساعی

مهر ۱۳۷۵ - اکتبر ۱۹۹۶

salvat.com

انگلس در سال ۱۸۹۵ یعنی تقریباً ۱۲ سال پس از مارکس و در حالی که همچنان به بررسی آثار او ادامه می داد، درگذشت. از این تاریخ به بعد است که می توان حقیقتاً از «مارکسیسم» سخن گفت. اگر این صدمین سال شایسته آن است که به عنوان شاخصی در نظر گرفته شود، به نظر ما، به دو دلیل زیر است. دلیل اول، کارنامه است. با فروپاشی اتحاد شوروی و تکان سختی که چین در يك جهتگیری نوین به خود داده، يك مرحله تاریخی به وضوح به پایان رسیده است. دلیل دوم کنونی بودن پرسش هایی است که مارکس طرح کرده است. زیرا هنوز صفحه به درستی ورق نخورده بود که معلوم شد بشریت در اکثریت قاطع خویش، بیش از هر زمان دیگر، گرفتار همان ستم هاست. با گسترش نوین منطق های سرمایه داری، اندیشهء مارکس طراوت جدیدی به خود می گیرد.

کارنامه، هم به تاریخ آراء و افکار خواهد پرداخت و هم به تاریخ جنبش ها و جوامعی که ادعای مارکسیسم داشتند. کارنامه به بازخوانی نقادانهء آثار مارکس و انگلس متکی است و مارکسیسم را در تنوع جریان هایش و در گوناگونی اندیشمندانی که در تحول و تکامل آن سهم داشته اند و به ویژه در آراء و الگوهای سوسیالیسم که مارکسیسم پیشنهاد کرده است در مد نظر قرار خواهد داد. تاریخ سوسیالیسم و کمونیسم در مجموعهء تاریخ این قرن جای خواهد گرفت. نقشی که جنبش کارگری در هريك از جنبش های بزرگ (مبارزه علیه جنگ، علیه فاشیسم و در حمایت از دموکراسی اجتماعی و سیاسی) ایفا کرده و همچنین تاریخ جوامع به اصطلاح «سوسیالیسم واقعاً موجود» مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

مسألهء امروزی بودن مارکسیسم موضوع عمدهء کنگره خواهد بود و هدف این است که روشن شود صرف نظر از توان انتقادی مارکسیسم که در سطحی گسترده مورد قبول است، آیا مارکسیسم وسیله ای برای تحلیل و شناخت اختصاصی عصری که در آن به سر می بریم هست و آیا همچنان می تواند در

در باره بررسی های مربوط به اوضاع آینده، پژوهش های اخیر را مورد گفتگو قرار خواهیم داد که پارادایم مورد نظر را در تلاقی با دیگر پروپلماتیک ها از نو مطرح می کنند، یعنی با پروپلماتیک های زیست محیطی (اکولوژی) سیاسی، فمینیسم، نظریه انتقادی، علم اخلاق گفتار (éthique du discours)، نظریه های نظام جهان، نظریه های عدالت، فلسفه تحلیلی، جامعه شناسی کردار، نهادگرایی و نظریه تنظیم، شناخت شناسی و فلسفه های علوم و غیره. همچنین با روحیه ای قطعاً تعددگرا، این نکته را مورد بررسی قرار خواهیم داد که در عرصه جهانی جایگاه سنت مارکسیستی در تحقیقات علمی (جامعه شناسی، اقتصاد، تاریخ، حقوق و غیره) چیست و با دیگر عوامل مهمی که فرهنگ مدرن را می سازند چگونه برخورد و پیوندی دارد. مضمون های مورد نظر عبارتند از:

کارنامه: * تحلیل مارکسی از جامعه سرمایه داری، امروزین بودن تحلیل، گسترش ها و محدودیت های آن * مارکس، انگلس، انقلاب و دموکراسی * جنبش کارگری و جوامع به اصطلاح «سوسیالیسم واقعی» * مارکسیسم در فرهنگ این قرن (فلسفه، علوم اجتماعی، اقتصاد، نظریه فرهنگ و غیره) * تغییر بزرگ سال ۱۹۸۹ و آینده جوامع بلوک سوسیالیستی سابق.

مسائل کنونی: * استثمار کاپیتالیستی و طبقات اجتماعی امروز، بیکاری و «بحران کار» * ملت ها و خلق ها، امپریالیسم، جهانی شدن (mondialisation) سرمایه داری و نظام جهان، نهادهای فوق ملی (supranationales)، * شمال/جنوب، مهاجرت، اسارت بخشی از بشریت در چنگال گرسنگی و فقر * مبارزه طبقات، مبارزه خلق ها و مبارزات دموکراتیک، جنبش های نوین اجتماعی * بحران و تنظیم سرمایه داری، نئولیبرالیسم، استقرار سرمایه داری در فضا/مکان های (spatialisations) نوین سرمایه داری، اشکال و منطق های بازار * دولت و نیوانسالاری، اشکال معاصر سلطه، «نژادها» و «اقوام» * روابط اجتماعی جنس، سلطه مذکر، جنبش فمینیستی * منطق های فرهنگی سرمایه داری معاصر.

بررسی مربوط به اوضاع آینده: جنبش کارگری و عامل های تغییر تاریخی * زیست محیطی سیاسی * فمینیسم * حقوق بشر، شهروندی نوین، ایده (اندیشه)

عدالت * مفاهیم سوسیالیسم و کمونیسم * مدرنیته، پسا-مدرنیته * فرهنگ و
اوتوپپی * مسأله علم اخلاق * مکاتب نئو مارکسیستی.

شورای علمی:

خوان مارتینز آلیه، المار التواتر، سمیر امین، اتی ین بالیار، برنار بورژوا، ژان
ایو کال وه، ژرژ نویی، رنه گالیسو، موریس گودلیه، دیوید هاروی، فردریک جیمسون،
ژرژ لابیکا، ایو لاکوست، دومینیکو لوسوردو، میکائیل لووی، میلو نیکولیک، لوسیان
سئو، نیکولاس ترتولیان، آندره توزل، ژان ماری ونسان، میشل وول، امانوئل
والرشتاین.

salvat.com

فهرست سخنرانی ها

Liste des communications

Adolfo ABASCAL, *Coeli, Bruxelles*, Marxisme, christianisme, utopie et
projet viable. (مارکسیسم، مسیحیت، اوتوپپی و پروژه قابل اجرا)

Juan MARTINEZ-ALIER, *Université de Barcelone*, De l'économie politique
à l'écologie politique.

(از اقتصاد سیاسی به زیست - محیطی سیاسی)

Cesar ALTAMIRA, *Université de Buenos Aires*, Marxismo critico o
marxismo productivista. (مارکسیسم انتقادی و مارکسیسم مولدگرا)

Guillermo ALTAMEYA, *La democracia autogestionaria : subversiva y base
de una alternativa anticapitalista*, El caso de la rebelion zapatista.

(دموکراسی خودگردان واژگونگر است و استوار بر بدیلی ضد سرمایه داری،
همانند شورش زاپاتیست ها)

Samir AMIN, *Forum du Tiers-Monde, Dakar*, Le défi de la mondialisation.)

(جهانی شدن و مصاف آن)

Perry ANDERSON, *University of California*, Le capitalisme après le

communisme. (سرمایه داری پس از کمونیسم).

Tony ANDREANI, *Université de Paris-X*, Un socialisme pour demain. (سوسیالیسمی برای فردا)

Wladimir ANDREFF, *Université de Paris-I*, L'évolution récente en Europe de l'Est. (تحولات اخیر در اروپای شرقی)

Ricardo ANTUNES, *Université Campinas, Brésil*, Qual Crise de «Sociedade do trabalho» ?

(«جامعه کار» با چه بحرانی رو به روست؟)

Ayoub JOSIANE, *UQAM, Québec*, Vingt ans de marxisme au Canada.

(بیست سال مارکسیسم در کانادا)

Etienne BALIBAR, *Université de Paris-X*, Enjeux des nouvelles luttes sociales. (داوهای مبارزات نوین اجتماعی)

Solange BARBÉROUSSE, *Université de Paris-XIII*, Citoyenneté-sujet. (شهروندی-سوژه)

Christian BARRERE, *Université de Reims*, Analyses de la société capitaliste contemporaine. (تحلیل هایی در باره جامعه سرمایه داری معاصر)

M. L. BENHASSINE, *Université d'Alger*, Engels et les pays dominés, hier et aujourd'hui. (انگلس و کشورهای تحت سلطه، در گذشته و حال)

Daniel BENSÂID, *Université de Paris-VIII*, Misère écologique de l'économie politique. (فلاکت زیست - محیطی اقتصاد سیاسی)

Francisco BERDICHEVSKY, *Thesis 11*, Autoritarisme, subjectivité sociale, macropouvoir. (اقتدار گرایی، ذهنی انگاری اجتماعی، قدرت کلان)

Jean-Louis BERTOCCI, *APST, CNRS 1084*, Actualité de l'analyse marxienne du travail. (امروزین بودن تحلیل مارکسی از کار)

Chris BERTRAM, *Université de Bristol*, Individualisme et rationalité dans le marxisme analytique. (فردگرایی و عقلانیت در مارکسیسم تحلیلی)

Joël BIARD, *La Pensée*, Communisme et utopie.

(کمونیسم و اتوپی)

Jacques BIDET, *Université de Paris-X*, Le socialisme. (سوسیالیسم)

Luis BILBAO, *Crítica de Nuestro Tiempo*, America Latina y la recomposicion de la teoria e de la organizacion marxistas.

(آمریکای لاتین و تدوین مجدد تئوری و سازماندهی مارکسیستی)

- Eftichios BISTAKIS, *Utopia, Athènes, Nature humaine et perspective socialiste*. (طبیعت انسانی و چشم انداز سوسیالیستی).
- Natalia BOCADOROVA, *Académie des Sciences de Russie, Le marxisme-léninisme dans la linguistique soviétique des années 30*. (مارکسیسم - لنینیسم در زبان شناسی شوروی در دهه سوم این قرن)
- Paul BOCCARA, *Université d'Amiens, Pour une régulation systémique*. (دفاع از تنظیم سیستمی)
- Rudolf BOEHM, *Vlams Marxistisch Tijdschrift, L'apologie marxiste du capitalisme*. (ستایش مارکسیستی از سرمایه داری)
- Nordin BOUMAZA, *Université de Grenoble, Appartenance de classe et appartenance ethnique*. (تعلق طبقاتی و تعلق قومی)
- Alberto BURGIO, *Université de Bologne, Vers un nouveau concept de théorie*. (کوشش برای نیل به مفهوم تازه ای از تئوری)
- Emilio CAFASSI, *Université de Buenos Aires, Sur le concept de force de travail*. (در باره مفهوم نیروی کار)
- Juan Roman CAPELLA, *Université de Barcelone, Sur le Manifeste Communiste*. (در باره مانیفست حزب کمونیست)
- Jérôme CECCALDI, *Debord, lecteur de Marx*. (نویسنده و نفوذ آثار مارکس در اندیشه او)
- Daniel CEFAL, *Université de Paris-X, Merleau-Ponty et le marxisme*. (مرلوپونتی و مارکسیسم)
- Pareh CHATTOOPADHYAY, *EHESS, The Marxian Concept of Capital and the Soviet Experience*. (مفهوم مارکسی سرمایه و تجربه شوروی)
- Bernard CHAVANCE, *Université de Paris-VII, La métépsychose de l'égalité dans la dialectique utopique de Marx*. (تئاسخ برابری در دیالکتیک اوتوپیک مارکس)
- Jean-Pierre COTTEN, *Université de Besançon, Les représentations de l'agir des classes subalternes*. (نمونه های تحریک طبقات فرودست)
- Pierre COURSA-SALIES, *Université de Paris-VIII, Formes de travail et liberté*. (اشکال کار و آزادی)
- Suzanne DE BRUNHOFF, *CNRS, Paris, Mondialisation du capitalisme*. (جهانی شدن سرمایه داری)

Véronique DE RUDDER, *Université de Paris-VII*, Ethnicité et racisme. (قومیت و نژاد پرستی)

Jean-Paul DELEAGE, *Université d'Orléans, ORSTOM*, Critique de l'écologie politique. (نقد زیست - محیطی سیاسی)

Christine DELPHY, *CNRS, Paris*, Féminisme et marxisme, et enjeux actuels des luttes en France. (فمینیسم و مارکسیسم و داوهای کنونی مبارزات در

فرانسه)

Jean-Paul DEPRETTO, *Université de Toulouse*, La vision officielle de classe ouvrière en URSS. (بینش رسمی طبقه کارگر در اتحاد شوروی)

Hélène DESBROUSSES, *CNRS, Paris*, Enquête sur l'idée qu'on se fait du marxisme. (تحقیق در باره تصویری که از مارکسیسم داریم)

Ana DIENERSTEIN, Irene MUNEZ, *Doxa*, Actualité du marxisme en Amérique Latine. (امروزین بودن مارکسیسم در آمریکای لاتین)

Patrick DIEUAIDE, *Université de Paris-I*, Les rapports de distribution comme forme et logique sociale de marché.

(مناسبات توزیع همچون شکل و منطق اجتماعی بازار)

Ruben DRI, *CEREST*, Reconstrucion de la rationalidad. (بازسازی عقلانیت)

Gérard DUMENIL, *Université de Paris-X*, Mutation du capitalisme? Révision du marxisme? (تغییر کیفی در سرمایه داری؟ تجدید نظر در

مارکسیسم؟)

Jean-Pierre DURAND, *Université d'Evry*, Quelle lutte des classes dans l'entreprise actuelle? (چه نوع مبارزه طبقات در مؤسسات کنونی؟)

Enrique DUSSEL, *Université de Mexico*, Marx, L'éthique matérielle et l'éthique formelle. (مارکس، علم اخلاق مادی، علم اخلاق صوری)

Alicia FARINATI, *Université de Buenos Aires*, Société civile chez Hegel et Marx, le citoyen et le marché. (جامعه مدنی از نظر هگل و مارکس، شهروند و

بازار)

Geneviève FRAISSE, *CNRS, Paris*, Le travail, c'est la liberté. (کار یعنی آزادی)

Bernard FREDERICK, *Journaliste*, Evolutions à l'Est. (تحولات در شرق)

Alan FREEMAN, *Capital and Class*, La plus value relative et la reproduction élargie. (ارزش اضافی نسبی و بازتولید گسترده)

xlvat.com

Jean-Paul GALIBERT, *Paris*, L'hypercapitalisme. (سرمایه داری افراطی)
René GALLISSOT, *Université de Paris-VIII*, Marx vaincu (provisoirement)
- (مارکس - موقتاً -
مغلوب انواع پوپولیسم شده است. آیا این ارتجاع است یا پایان انواع
ناسیونالیسم؟)

Florence GAUTHIER, *Université de Paris-VII*, Révolutions des droits de
l'homme et du citoyen. (انقلاب های مبتنی بر حقوق بشر و شهروندان)
Bernard GERBIER, *Université de Grenoble*, Analyse du capitalisme
contemporain. (تحلیلی در باره سرمایه داری معاصر)
Maurice GODELIER, *CNRS, Paris*, Marx survivra-t-il à la disparition du
socialisme réel? (آیا مارکس با از میان رفتن سوسیالیسم [به اصطلاح واقعی]،
باز هم زنده خواهد ماند؟)

Keath GRAHAM, *Université de Bristol*, Marxisme analytique.

(مارکسیسم تحلیلی)
Jacques GRANDJONC, *Université d'Aix*, La nouvelle MEGA. Etat de
l'édition. (مجموعه جدید آثار مارکس و انگلس و وضع انتشار آن)

Richard GROULX, *UQAM, Montréal*, Foucault, lecteur de Marx. (میشل فوکو
و تأثیر آثار مارکس در او)

Celia GUEVARA, *Université de Buenos Aires*, La postmodernidad y la
ciudad latinoamericana. (پسامدرنیته و شهر در آمریکای لاتین)

Jacques GUIGOU, *Temps critiques*, Quelques précisions sur le système de
reproduction. (نکاتی چند در باب نظام بازتولید)

Jacques GUILHAUMOU, *CNRS, Paris*, Marx et la Révolution
Française. (مارکس و انقلاب فرانسه)

Wolf et Frigga HAUG, *Frei Universität, Berlin*, Présentation du Dictionnaire
Historique et Critique du Marxisme (en 12 volumes). (معرفی فرهنگ تاریخی و.)

انتقادی مارکسیسم (در دوازده جلد)

Josef HAVAS, *Eszmeleth, Budapest*, La langue comme conscience pratique,
Observation sur une idée de Marx. (زبان همچون وجدان عملی، نکته ای در باب
ایده ای از مارکس)

David HARVEY, *John Hopkins University of Baltimore*, La globalisation

- en question. (جهانی شدن در بوته آزمایش)
 Francisco HIDALGO, *CINDES*, La construction des nations et la reconnaissance des droits pluri-ethniques. (ساخت ملت ها و به رسمیت شناختن حقوق چندقومی)
 Héléna HIRATA, *CNRS, Paris*, Les rapports sociaux de sexe. (مناسبات اجتماعی مبتنی بر جنس)
 Jacques HOARAU, *Revue M*, Réinterprétations du marxisme. (تفسیرهای مجدد از مارکسیسم)
 François HOUTART, *Université de Louvain-la-Neuve*, L'analyse marxiste de la religion. (تحلیل مارکسیستی از دین)
 Michel HUSSON, *IRES*, Quels modes de régulation depuis l'entrée en crise? (پس از ورود به بحران، چه شیوه ای از تنظیم؟)
 Ines IZAGUIRRE, *Université de Buenos Aires*, El lugar del cuerpo en la teoria marxiste. (جایگاه جسم (تن) در تئوری مارکسیستی)
 Fredric JAMESON, *Duke University*, Cinq thèses sur le marxisme réellement existant. (پنج تز در باره مارکسیسم واقعاً موجود)
 Domenico JERVOLINO, *Université de Naples*, Théorie de la praxis. (نظریه پراکسیس)
 Boris KAGARLITSKY, *Université de Moscou*, La troisième gauche. (چپ سوم)
 Michel KAHEN, *Université de Bordeaux*, Nations, ethnies. (ملت ها، اقوام)
 Michel KAIL, *Temps Modernes*, Marx et la politique (مارکس و سیاست)
 Agnès et Gabor KAPITANY, *Eszmeleth, Budapest*, Le mode de production intellectuel. (شیوه تولید فکری)
 Claudio KATZ, *Université de Buenos Aires*, Marx y la tecnologia. (مارکس و تکنولوژی)
 Jacques KERGOAT, *CNRS, Paris*, Remarques sur la lutte de classes. (ملاحظات در باره مبارزه طبقاتی)
 Danièle KERGOAT, *CNRS, Paris*, Rapports sociaux de sexe. (مناسبات اجتماعی مبتنی بر جنس)
 Nestor KOHAN, *Dialektica*, La périphérie du système mondial.

(مناطق پیرامونی نظام جهانی)

Alberto KOHEN, *Actuel Marx Argentine*, Marxismo y socialismo in América Latina. (مارکسیسم و سوسیالیسم در آمریکای لاتین)

Yves KOUNOUGOUS, *Université de Brazzaville*, Marxismes africains, quel avenir ? (انواع مارکسیسم آفریقائی و آینده آنها)

Eustache KOUVELAKIS, *CNRS, Paris*, Y a-t-il une politique du travail chez Marx ? (آیا مارکس سیاست ویژه ای برای کار دارد؟)

Jean-Marc LACHAUD, *Université de Bordeaux-III*, Art, réalité et utopie.

(هنر، واقعیت و اوتوپیی)

Jean-Louis LASCASSE, *CSU, CNRS, Paris*, Théorie de la contradiction, contradictions de la théorie. (تئوری تضاد، تضادهای تئوری)

Byung Chun LEE, *Seoul*, Est-ce que la radicalisation de la contractualité suffit ? A propos de la théorie de la modernité de J. Bidet.

(آیا رادیکالیزه کردن قراردادیت کافی ست؟ در باره نظریه مدرنیته اثر ژاک بیده)

Sergio LESSA, *Université de Alagoas, Brésil*, Lukacs et l'ontologie.

(لوکاج و هستی شناسی)

Hervé LETHIERRY, Jaurès continuateur de Marx.

(ژان ژورس ادامه دهنده راه کارل مارکس)

Alain LIPIETZ, *L'écologie politique et l'avenir du marxisme*.

(زیست-محیطی سیاسی و آینده مارکسیسم)

Domenico LOSURDO, *Université d'Urbino*, Bilan historique du marxisme au XIXe siècle. (کارنامه تاریخی مارکسیسم در قرن نوزدهم)

Dominique LEVY, *CEPREMAP*, Mutation du capitalisme? Révision du marxisme? (تغییر کیفی در سرمایه داری؟ تجدید نظر در مارکسیسم؟)

Myriam LEVY, Michel LEQUENNE, *Utopie critique*, Autour de «Classe et genre». (پیرامون «طبقه و نوع»)

Roland LEW, *Université Libre de Bruxelles*, URSS et Chine, Pertinence et impertinence de la comparaison. (صحت و سقم مقایسه)

Edgardo LOGIUDICE, *Université de Buenos Aires*, Viejas y nuevas formas de lucha de los pobres. (اشکال قدیم و جدید مبارزه فقرا)

Jean LOJKINE, *CNRS, Paris*, Le marxisme face à révolution informationnelle. (مارکسیسم در برابر انقلاب اطلاعاتی)

Michaël LÖWY, *CNRS, Paris*, La dialectique marxiste du progrès, et l'enjeu actuel des mouvements sociaux.

(دیالکتیک مارکسیستی پیشرفت و داو کنونی جنبش های اجتماعی)

Henri MALER, *Futur Antérieur*, L'Utopie avant et après Marx.

(اوتوپیی، قبل از مارکس و بعد از او)

Juan Carlos MARIN, *Université de Buenos Aires*, Los sin trabajo, ciudadanía sin nacion. (بی کاران، شهروندی بدون ملت-کشور)

Gus MASSIAH, *CEDETIM, AITEC*, Un nouvel internationalisme en réponse à la mondialisation.

(انترناسیونالیسمی نوین در پاسخ به جهانی شدن سرمایه)

Claude MAZAURIC, *Université de Rouen*, Quel communisme rencontre Marx à Paris en 1840 ?

salvat.com

(مارکس در ۱۸۴۰ با چه نوع کمونیسمی در پاریس مواجه شد؟)

Solange MERCIER-JOSA, *CNRS, Paris*, Etat et société civile : Hegel, Marx, Carl Schmitt.

(دولت و جامعه مدنی، از نظر هگل، مارکس و کارل اشمیت)

Marc MESCHAEI, *Centre tricontinental, Bruxelles*, L'analyse marxiste des faits culturels et de la religion. (تحلیل مارکسیستی در باره دین و رویدادهای

فرهنگی)

Jean MILIOS, *Université Nationale Technique d'Athènes*, Contemporary capitalist societies and theory of social classes.

(جوامع سرمایه داری معاصر و نظریه طبقات اجتماعی)

Jean-Paul MOLINARI, *Université de Nantes*, La classe ouvrière, acteur politique. (طبقه کارگر، بازیگر سیاسی)

Virgina Garcia MONTECORAL, *Alfaguara, Uruguay*, Marxismo vs. marxismo.

Sara MORACE, *Socialismo o Barbarie*, Féminisme : genre, préhistoire et limites du marxisme. (فمینیسم: نوع، ماقبل تاریخ و محدودیت های مارکسیسم)

Fernando MOYANO, *Alfaguara, Uruguay*, Marxismo vs. marxismo.

Irene Inés MUNOZ, *Université de Buenos Aires*, Tendances actuelles de la pensée politique socialiste. Le cas argentin.

(گرایش های کنونی اندیشه سیاسی سوسیالیستی. نمونه آرژانتین)

Numa MURARD, *Université de Paris-VII*, Autour de la citoyenneté.

(پیرامون شهروندی)

Milos NIKOLIC, *Ancien Directeur du Centre Caviat, Evolution des sociétés d'Europe Centrale et d'Europe de l'Est : quelques perspectives.*

(تحول جوامع اروپای مرکزی و اروپای شرقی: چند چشم انداز)

Leslek NOWAK, *Poznan Studies, The Myth of Marxist Roots of «real socialism».*

(اسطوره ریشه های مارکسیستی «سوسیالیسم [به اصطلاح] واقعی»)

Guido OLDRINI, *Université de Bologne, Marxisme et théorie de l'individualité.* (مارکسیسم و نظریه فردیت)

Sylvia OSTROWETSKY, *Université de Picardie, Parcours spatial, parcours social de l'immigration.* (مسیر فضا/مکانی و مسیر اجتماعی مهاجرت)

Alberto PEDROCINI, *Université de Buenos Aires, Marx et les droits de l'homme.* (مارکس و حقوق بشر)

Nia PERIVOLAROPOULOU, *L'Homme et la Société, Média et citoyenneté.*

(رسانه های گروهی و شهروندی)

Stefano PETRUCCIANI, *Université de Rome, Marx et le nihilisme, La polémique Marx/Stirner.* (مارکس و نیهیلیسم، جدل بین مارکس و اشترنر)

Germinal PINALIE, *La théorie de l'action politique chez Debord.*

(تئوری عمل سیاسی از نظر دیور)

Jean-Yves POTEL, *Le travailleur citoyen.* (کارگر شهروند)

Yvon QUINIOU, *Actuel Marx, La question morale dans le marxisme.*

(مسئله اخلاق در مارکسیسم)

Georg POLIKEIT, *Marx-Engels Stiftung, Sozialismus als Alternative zum Kapitalismus im kommenden Jahrhundert.*

(سوسیالیسم به عنوان آلترناتیو سرمایه داری در صد سال آینده)

Henri PROVISOIR, *L'intercompréhension et le changement social.*

(تفاهم متقابل و تغییر اجتماعی)

Henri RADU-FLORIAN, *Université de Bucarest, Pour un renouvellement de l'idée de socialisme.* (در راه نوسازی ایده سوسیالیسم)

Beatriz RAJLAND, *Université de Buenos Aires, La démocratie, l'inégalité et l'Etat.* (دموکراسی، نابرابری و دولت)

Helmut REICHELT, *Brème, Kritik der politischen Ökonomie als Konstitutionstheorie des Wertes.*

- (نقد اقتصاد سیاسی به عنوان نظریه ساخت ارزش)
 Jean ROBÉLIN, *Université de Besançon*, Les représentations de l'agir des classes subalternes. (نمونه‌های تحریک طبقات فرودست)
- Pierre ROUSSET, *Université de Paris-VIII*, Ecologie, Marxistes, écologistes questionnements croisés. (اکولوژی، مارکسیست‌ها، اکولوژیست‌ها: پرسش‌هایی در تقاطع با یکدیگر)
- Pierre RUSCASSIE, *Démocratie et socialisme*, Quand le nationalisme est ouverte sur l'internationalisme. (وقتی ناسیونالیسم راهی ست به سوی انترناسیونالیسم)
- Marc SAINT-UPERY, *Ecologie politique*, Nouveaux internationalismes. (انواع نوین انترناسیونالیسم)
- Pierre SALAMA, *Université de Paris-VIII*, La nouvelle dépendance financière dans les pays sous-développés. (وابستگی جدید مالی در کشورهای توسعه نیافته)
- Danielle SALLENAVE, *Université de Paris-X*, Le marxisme ordinaire. (مارکسیسم عادی)
- Catherine SAMARY, *Université de Paris-XI*, La crise des pays dits socialistes est-elle un échec du marxisme? (بحران کشورهای به اصطلاح سوسیالیستی، آیا به معنای شکست مارکسیسم است؟)
- Hans-Jörg SANDKÜHLER, *Université de Brème*, Le statut de la théorie marxiste. (وضع نظریه مارکسیستی)
- Ariovaldo de Oliveira SANTOS, *Université de Londrina, Brésil*, Marx, Engels et la Ire Internationale. (مارکس و انگلس و انترناسیونال اول)
- Niko SCHWARZ, *Montevideo*, L'Amérique latine et l'utopie renouvelée. (آمریکای لاتین و اوتوپیی نو سازی شده)
- Lucien SÈVE, La question du communisme. (مسئله کمونیسم)
- Constantin STAMATIS, *Université de Thessalonique*, Théorie critique de la justice sociale. (نظری انتقادی عدالت اجتماعی)
- Jean-Paul TERRENOIRE, *CNRS, Paris*, Régulation éthique et de la subjectivité morale. (تنظیم اخلاقی و شمه‌ای در ذهنیت اخلاقی)
- Nicolas TERTULIAN, *EHESS*, Pour une théorie marxiste de la subjectivité.

(کوشش برای طرح يك تئوري مارکسیستی در باره ذهنی انگاری)
 Jacques TEXIER, CNRS, Paris, Révolution et démocratie dans la pensée
 politique de Marx et Engels. Les aspects problématiques de la théorie.
 (انقلاب و دموکراسی در اندیشه سیاسی مارکس و انگلس. جنبه های پروبلماتیک
 این تئوری)

Jean-Paul THOMAS, *Raison Présente*, Socialisme et utopie.

(سوسیالیسم و اوتوپي)

Ivo TONET, Université de Alagoas, Brésil, Marxisme et théologie de la
 libération. Raison et foi. (مارکسیسم و الهیات رهایی بخش. عقل و ایمان)

Angela TUDE de SOUZA, Université de Campinas, Brésil, Crise du nouvel
 ordre mondial. (بحران نظم نوین جهانی)

Ferencz TÖKEI, Académie des Sciences de Hongrie, Utopie du socialisme
 d'Etat. (اوتوپي سوسیالیسم دولتی)

André TOSEL, Université de Paris-I, Les représentations de l'agir des classes
 subalternes. (نمونه های تحرك طبقات فرودست)

Pierre TURPIN, CNRS, Paris, le marxisme et la nouvelle génération.
 (مارکسیسم و نسل جدید)

Michel VAKALOUIS, Université de Paris-VIII, Capitalisme postmoderne
 et nouvelle politisation. (سرمایه داری پسامدرن و سیاسی کردن های جدید)

Jacques VALIER, Université de Paris-X, Les politiques sociales dans les
 pays sous-développés. (سیاست های اجتماعی در کشورهای توسعه نیافته)

Marc VANDEPITTE, *Vlams Marxistisch Tijdschrift*, Marxisme et
 postmodernisme. (مارکسیسم و پسامدرنیسم)

Jose Gabriel VAZEILLES, Université de Buenos Aires, La adolescencia de
 la dialectica. (نوجوانی دیالکتیک)

Michel VERRET, CNRS, Paris, Qu'est devenue la classe ouvrière depuis
 Marx? (از زمان مارکس تا کنون، طبقه کارگر چه تحولی یافته است؟)

Jean-Marie VINCENT, Université de Paris-VIII, Comment se débarrasser du
 marxisme. (چطور می توان از دست مارکسیسم نجات یافت؟)

Franck-Dominique VIVIEN, Université de Reims, Marxisme et écologie
 politique, La tentative de Sergueï Pololinsky. (مارکسیسم و اکولوژی سیاسی،
 نگاهی به اقدام سرگنی پولولینسکی)

salvat.com

Joachim WILKE, URA 1394, La Raison au bouquet interculturel.

(عقلی آمیزه چند فرهنگ)

Michel BUENZOD, Lausanne, Sept jours dans la vie du jeune Karl Marx,
 pièce en sept journées.

(هفت روز در زندگی مارکس جوان، نمایشنامه ای در هفت روز)

salvat.com

مصاحبه لوموند با ژاک بیده

مارکسیسم در انتقاد از خود، باید تا مارکس پیش رود

ژاک بیده دانشیار دانشگاه پاریس ۱۰، نانتر، همراه با ژاک تکیه نشریه اکتوئل مارکس را اداره می‌کند. این نشریه از ۲۷ تا ۳۰ سپتامبر (۱۹۹۵) کنگره ای بین‌المللی برگزار کرد که به کارنامه و چشم‌انداز مارکسیسم اختصاص داشت. ژاک بیده که زمانی در باره الهیات به پژوهش می‌پرداخت و در سال‌های ۱۹۷۰ عضو فعال حزب کمونیست فرانسه بود و در آغاز سال‌های ۸۰ از آن فاصله گرفت، هم اکنون خود را نه به عنوان یک «فیلسوف مارکسیست»، بلکه به عنوان «فیلسوفی که در باره گفتار مارکس کار می‌کند» معرفی می‌نماید. او می‌کوشد «تئوری عمومی» ای را تدوین کند که حلقه ارتباط بین «سنت‌های تحلیلی مارکسیسم و سنت‌های هنجارمند قراردادی» (les traditions normatives du contractualisme) باشد. ژاک بیده از اولی [سنت‌های مارکسیستی]، تحلیل «علمی» نظام سرمایه‌داری را می‌گیرد که به نظر او هنوز در قرن بیستم تا حد زیادی اعتبار خود را حفظ کرده است. اما از نومی [سنت‌های قراردادی]، که بر تئوری «قرارداد اجتماعی» متکی است و امروزه جان رولز (John Rawls) [فیلسوف آمریکایی] بدان ارزش و اعتبار بخشیده است، پروژه «اخلاقی-سیاسی» (éthico-politique) برای جامعه ای مبتنی بر حق و عدالت را به وام می‌گیرد.

xalvat.com

س - پس از فروپاشی رژیم‌های کمونیستی در اروپای شرقی، از نظریه مارکسیستی که شالوده‌سازماندهی سیاسی و اقتصادی آنان بود، چه باقی مانده است؟ از این پس، به چه معنا می‌توان از مارکسیسم به عنوان موضوعی امروزی سخن گفت؟

- اصطلاح مارکسیسم بدون ابهام نیست. هم به معنی اندیشه مارکس به کار

می رود، هم به معنی مجموعه آراء و نظراتی که توسط جریان های سیاسی و روشنفکری که خود را منتسب به مارکس معرفی کرده اند و هم بالاخره به معنای «مارکسیسم-لنینیسم» که ایدئولوژی رسمی جنبش کمونیستی از استالین به بعد بود. زبان فرانسه تنها زبانی است که بین آنچه مارکسیستی و آنچه به طور خاص مارکسی (marxien) است تمایزی قایل نیست. نمی توان همه چیز را با هم درآمیخت، اما نمی توان به تمایزها تیز بسنده کرد، چون مسلم است که همه این ها کمابیش با هم در رابطه اند.

xalvat.com

«جست و جو بر آثار مارکس برای یافتن ایده ای از حزب واحد یا طرح اولیه ای از اقتصاد یا برنامه کار عبثی است. حال آنکه بر عکس، سوسیالیسمی که در سال ۱۹۱۷ بر صحنه تاریخ ظاهر شد ادامه «جمع گرایی» (کلکتیویسم) ای بود که از پایان قرن نوزدهم بر جنبش کارگری اروپا حکمفرما بود، ایدئولوژی ای که هرچند شدیداً دموکراتیک بود، اما از يك سو در قبال نهادهای پارلمانی بدبینی زیادی از خود نشان می داد و از سوی دیگر به يك اقتصاد کاملاً اداره شده امید بسته بود. طرح بلشویکی برپایه این فرهنگ جمع گرایانه و در شرایط عقب مانده روسیه قوام گرفته بود. آنچه در چنین شرایطی خود را به نام مارکسیسم نامید، واضح است که تا حد زیادی، امروزین بودن خود را از دست داده است.

- آیا باید جنبه های منفی کمونیسم، به ویژه حذف آزادی ها را به حساب مارکسیسم گذاشت، یا اینکه باید نگاه را به گردن تفسیرهایی انداخت که لنین و سپس استالین از آن کرده اند؟

- بدیهی است که تعیین نقش ایده ها در ظهور پدیده های تاریخی تا این حد وسیع، دشوار است. این، شرایط و اوضاع است که تا حد زیادی انتخاب و استفاده از مرجع را تعیین می کند.

«هر چند نقد مارکس از سرمایه داری از روحیه ای که به طور ریشه ای دموکراتیک است نشأت می گیرد، اما باید به نحوی، از نقد اتحاد شوروی فراتر رفت و به مارکس رسید. مارکس، قبل از هر چیز، يك تئوریسین و تحلیلگر جامعه سرمایه داری بود. او از هرگونه خیال پردازی نسبت به آینده، خودداری کرد. با وجود این، تحلیل او از جامعه سرمایه داری، به طور معکوس، نشان می دهد که بدیل سرمایه داری در نظر او چه می توانسته باشد. کتاب «سرمایه» می کوشد

نشان دهد که سرمایه داری را بدون حذف بازار نمی توان ملغی کرد. حال آنکه اگر هرگونه رابطه مبتنی بر بازار را حذف کنیم، در سطح جامعه چیزی جز اصل بزرگی دیگر سازماندهی عقلانی، یعنی همان برنامه ریزی اداری باقی نمی ماند.

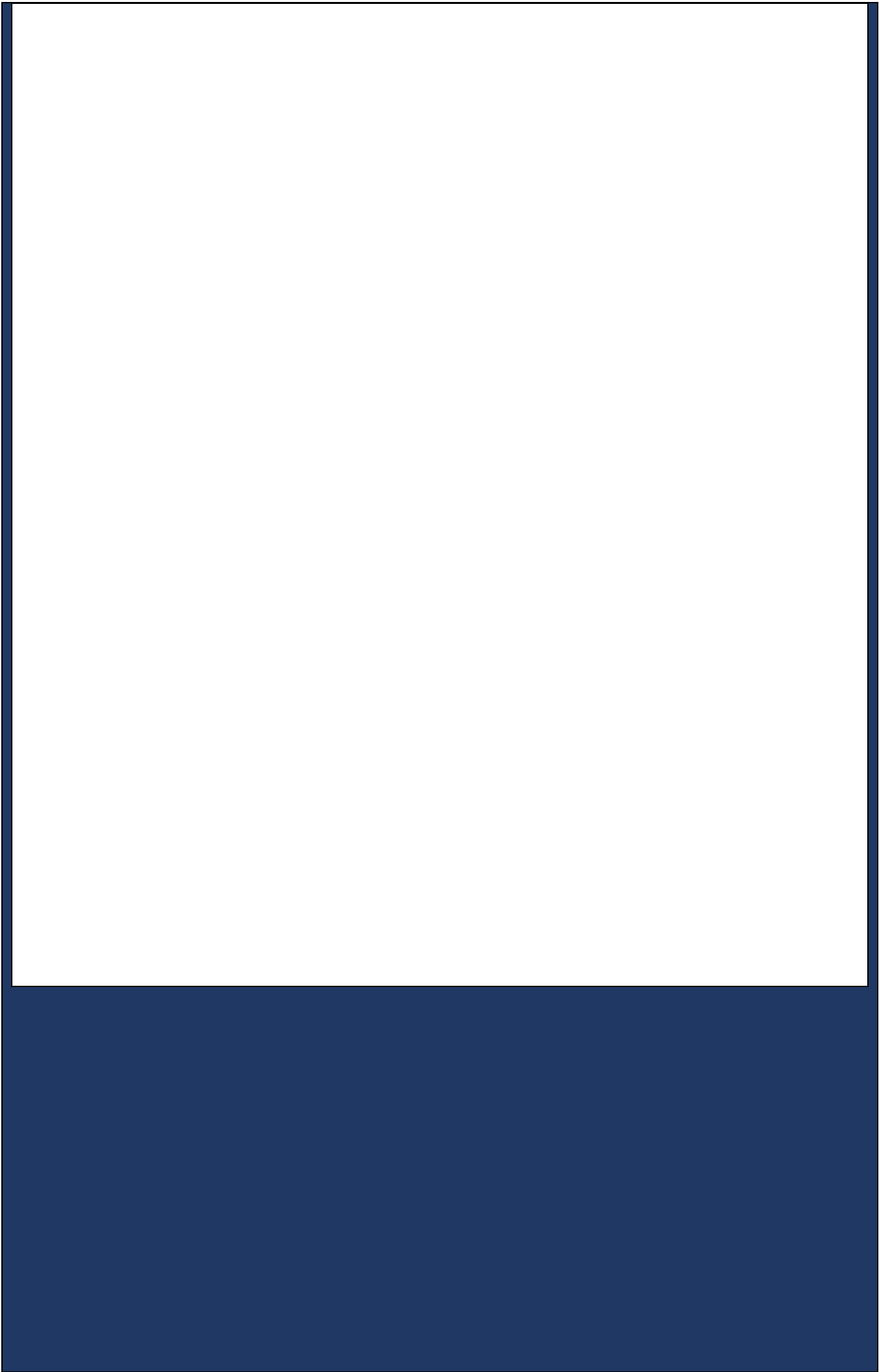
«همین که چنین راهی را اتخاذ کردیم حتی اگر با اراده ای پرشور - چنانکه لنین داشت - بخواهیم زندگی عمومی و اقتصادی را تحت کنترل شرکت کنندگان [در حیات اجتماعی] قرار دهیم، با نوعی منطق سازماندهی برنامه ریزی شده سر و کار خواهیم داشت. این سازماندهی به کنترل متمرکز جامعه منجر می شود که حزب واحد تواناترین وسیله برای تأمین آن است و راه را باز می گذارد تا هیأتی که رهبری جامعه را در دست دارد اهرم های قدرت را تقریباً همچون ارث پدری از آن خود کند. بنا بر این، این سازماندهی هر نظامی را که بر حق مبتنی باشد تهدید می کند و دیگر برای آزادی بیان و اجتماعات که بنیانگذاران و مبارزان جنبش کمونیستی آنقدر بدان دلبسته بودند جایی باقی نمی گذارد.

بدین معنا، مارکسیسم در انتقاد از خود، به نظرم باید تا مارکس پیش رود.

- آثار مارکس، به عنوان تحلیل سرمایه داری قرن نوزدهم، آیا بر سرمایه داری قرن بیستم هم قابل انطباق است؟ چه مفاهیمی از آن را می توان همچنان «نجات داد»؟ آیا ممکن است در بارهء مبارزهء طبقات، نقش پرولتاریا یا تصاحب وسائل تولید مانند ۱۵۰ سال پیش استدلال کرد؟

- تحلیل مارکس، نویسنده «سرمایه» مربوط به ساختارهای ژرف و زمان طولانی ست. آنچه مارکس به عنوان گرایش های نیرومند نظام سرمایه داری تشخیص داد، در این پایان قرن بیستم بسیار آشکارتر از قرن نوزدهم است و آن ها را می توان نه تنها در استثمار از کار، بلکه به همان اندازه، در طرد از جامعه، در بیکار کردن «ارتش های بیشمار کار» (به تعبیر خود مارکس)، در سلطه گری بر کشورهای پیرامونی و غارتگری استعماری دید. تنها امروز است که همهء جهان به صورت یک بازار درآمده و مالکیت سرمایه داری در مقیاس جهانی در دست اقلیتی ناچیز متمرکز و فقر اکثریت انبوه گسترده شده است. صدها میلیون نفر از زن و مرد در جست و جوی آن اند تا بلکه کسی از سر لطف، نیروی کارشان را استثمار کند. و به نظر نمی رسد که مسیر کنونی به این زودی ها دگرگون شود.

«البته آنچه باقی می ماند این است که بدانیم آیا مراجعه به ابزارهای

می گیرد. این مدل ها می کوشند دنیایی را تعریف کنند که در آن واحد، کارآمد و عادلانه باشد. نه همچون آخرین منزلکه مقصود، بلکه افق متحرکی باشد که بتواند همه، مبارزات جاری را به یک نقطه، همگرایی هدایت کند. زیرا به محض اینکه پای عدالت به میان آید، چه مبارزه ها که اقتضا می کند، چون آن ها که مسلط اند از موضع خود دفاع می کنند. مبارزه طبقاتی فقط یک واقعیت نیست. روحیه مبارزاتی فضیلت سیاسی ست.

salvat.com

- آیا مارکسیسم می تواند به پرسش های مهمی که امروزه جنبش طرفداری از محیط زیست مطرح می کند پاسخ دهد؟

- حساسیتی که از دیرباز «سبزها» و «سرخ ها» از خود نشان داده اند، چندان تعجب آور نیست. مگر مارکس نگفته بود که سرمایه داری از این پس «مانعی ست در راه رشد نیروهای مولد»؟

«توجه کنیم که ماتریالیسم تاریخی چیزی نیست جز بررسی جوامع در روابطشان با طبیعت. انتقاد مارکس از سرمایه داری عبارت از این است که غایت آن نه تولید «ارزش های مصرف»، بلکه سود، در تجریدی ترین مفهوم آن است، حال هر پیامدی که می خواهد برای انسانیت و طبیعت همراه داشته باشد. در این زمینه، آشکار شده است که منطق برنامه ریزی همانقدر کور عمل می کند که منطق بازار. حال آنکه مارکس نخستین فیلسوف طرفدار محیط زیست بوده و اولین کسی که رابطه با طبیعت را همپای منطق اجتماعی تولید در نظر گرفته و این نکته را دریافته است که سرمایه داری اگر به خودش واگذار شود طبیعت را ویران می کند.

- از سال های ۱۹۶۰ به بعد و پس از تحقیقات آلتوسر، آیا در برداشت از آثار مارکس، تغییری رخ داده است؟

- هر نسلی آثار نویسندگان پیشین را بر پایه مسائل مربوط به خودش و فرهنگ خاص خویش مجدداً مورد بررسی قرار می دهد. امروزه در دنیای آنگلو ساکسون، گنجینه آثار مارکسیستی دوباره به کار گرفته می شود. مارکسیسم «تحلیلی» (analytique) ای که از سنت هگلی مارکسیسم قاره ای [اروپایی] گسست کرده است. پیشقراولان این تلاش کسانی هستند چون جری

کوهن (Gerry Cohen)، اریک رومر (Eric Roemer)، رابرت برنر (Robert Brenner) که تا کنون نفوذ زیادی کسب کرده اند.

« با مطالعه آثار آلتوسر، من نخستین بار با مارکسیستی رو به رو شدم که برای برخورد به مارکس، فاصله خود را با او حفظ می کرد و روی متن کتاب «سرمایه» مانند هر متن تئوریک دیگر کار می کرد و هرگز يك «اندیشه مارکس» را به عنوان اندیشه ای ثابت، پیشفرض نمی گرفت، بلکه آن ها را مجموعه ای از مضامین می دانست که انسجام بین آن ها همواره مساله برانگیز (پروبلماتیک) است. آلتوسر به ما آموخت که «سرمایه» را نه همچون يك تئوری حقیقی [که حقیقت است]، بلکه يك تئوری راستین [به راستی تئوری] (pas comme une théorie vraie, mais comme une vraie théorie) در نظر بگیریم که وقتی در باره مفاد علمی آن بحث کنیم جالب توجه می شود و در این صورت است که کارگاه باشکوهی از مفاهیم را کشف می کنیم؛ مفاهیمی که با کار کردن روی آن ها به تئوری دیگری بتوان رسید که دنیای مدرن را در مجموعه خود در نظر گیرد.

– کوشش شما بر این است که يك «تئوری مدرنیته» را تبیین کنید. جایگاه مارکسیسم در این کار کجاست؟

– من می گویم سنتزی از مارکسیسم و سنت های قراردادیگرا (contractualistes) ارائه دهم. من از ملاحظه ای گسترده تر از مارکس آغاز می کنم. به گمان من، او به اشتباه، بازار را به عنوان شکلی مستقل از برنامه تلقی می کرد. اگر بازار يك قانون طبیعی نیست به این دلیل است که تنها يك قاعده است، قاعده قراردادی آزادی بین افراد. اما این قاعده، تنها زمانی به عنوان قاعده آزادی (règle de liberté) وجود دارد که توسط اراده جمعی آزاد مقرر گردد، آزاد بدین معنا که بتواند قواعد دیگری را از آن خود کند. مثلاً هدف ها و وسیله های مناسبی را برای خود تعیین نماید و خلاصه اینکه بتواند برنامه ریزی و سازماندهی کند. این رابطه متناقض بین قراردادی مرکزی و قراردادی بین افراد، به گمان من، محور هر تئوری سیاسی (قراردادی) ست، اما همچنین محور هر تئوری اقتصادی (عقلانی) قابل تصور مدرنیته نیز هست.

« محور ساختارهای طبقات جامعه مدرن نیز در همین جاست؛ ساختارهایی

سوسیالیسم، تکنیکات، گذرگاه های به ویژه، هر کشتی «این انگور» «ساکسین» انجام

که نه تنها با حرکت از بازار، آنطور که مارکس فکر می کرد، بلکه به همان اندازه با حرکت از شکل دیگر هماهنگی اجتماعی، برنامه و تقاطع آن ها شکل می گیرند.

- شما می کوشید اندیشه مارکس را با اندیشه جان رولز (John Rowls) و فرنارد بروئل (Fernard Braudel) تکمیل کنید. مفصلبندی ممکن بین آن ها را لطفاً توضیح دهید.

- رولز طرح قرارداد، یعنی طرح عدالت را در مرکز فلسفه سیاسی قرار می دهد. او با سنت بزرگ کلاسیک پیوند تازه ای برقرار می کند و آن را با پیاده کردن در حوزه اقتصادی بسط می دهد. تز وی موسوم به «اصل اختلاف» که خواستار لغو هر نابرابری ای است که سوومندی خود را برای آنان که کمتر دارند ثابت نکند، تعبیر بسیار دقیقی است از آن امر جهانشمول که هر ذهن بی طرف آن را می پذیرد. معیار این امر جهانشمول، نقطه نظر استثمار شدگان و ستمدیدگان است. رولز از این معیار تعبیری تسکین دهنده ارائه می دهد. با وجود این، به حق می توان گفت برای اندیشیدن به فعالیت سیاسی، در اینجا اصل نیرومندی در اختیار داریم.

« ره یافت بروئل راه را برای بررسی مجدد تحلیل مارکسیستی در باره يك نکته اصلی یعنی مسأله ملی می گشاید. اقتصاد-جهان که جایگزین شکل پیشین امپراطوری است، به یکباره تکه-تکه شده و می رود که به صورت شبکه دولت-ملت ها شکل بگیرد. این امر بدین خاطر است که قانون بازار که قانون طبیعت نیست بلکه صرفاً يك قاعده است، همواره مشروط به وجود مرکز قدرتی است که تضمین کننده آن باشد و بنا بر این بتواند به اشکال مختلف نظم داخلی را تعیین کرده تحت قاعده درآورد. مرکز قدرت باید مبادلات کالایی را با دیگر واحدهای جهان-بازار کنترل کند. در این مجموعه از ابتدا مرکزی وجود دارد و نیز مناطق پیرامونی و روابط سلطه گرانه مربوط به آن. ساختارهای سرمایه دارانه در يك سیستم فضا/ مکانی، جغرا-سیاسی (ژئوپلیتیکی) است که تحقق می یابند. اما با حرکت از ساختار است که سیستم تعریف می شود. بدون مارکس بروئلی وجود نداشت.»

* (مصاحبه کننده: توماس فرنزی، لوموند ۲ اکتبر ۱۹۹۵ - این ترجمه پیش از این در مجله آرش، شماره ۵۵ منتشر شده است.)

